

Kate Pullinger

Een liefde in Luxor

Vertaald uit het Engels door Regina Willemse

DE GEUS

DEEL EEN

Het leven

EEN

Eerlijk gezegd was ik voor haar geen echt mens.

Ik was geen complete persoon en die manier van denken, of liever gezegd, die onnadenkendheid noopte haar, nee, stelde haar in staat te doen wat ze heeft gedaan. Ze hield van me, dat staat vast, dat wist ik en daarvan was ik altijd overtuigd geweest, maar het bleek dat ze van me hield als van een lievelingshuisdier. Ik maakte deel uit van de achtergrond, het decor; als ze gasten ontving, was ik een nuttig rekwisiet. Ze behandelde haar personeel goed en ik was haar het dierbaarst; ik deed alles voor haar in die laatste jaren. Op mij was de keus gevallen om haar te vergezellen op haar laatste, lange reis. Maar ik was geen echt mens voor haar, geen ware ziel met het inherente vermogen om te deugen of te falen. Mijn fout was dat ik dit niet inzag, dat ik dit niet van meet af aan begreep. Toen ik een misstap beging, werd ik weggestuurd, was ik van geen nut meer voor haar. Nee, erger nog, ik werd verwijderd, weggesneden alsof ik een deel van haar vreselijke ziekte was geworden, een rottend, kwaadaardig en overbodig lichaamsdeel dat eraf moest. Dus werd ik geamputeerd. Ik werd op straat gegooid, een nutteloze klomp vlees en botten, afgesneden van het fysieke lichaam. Maar nee, dat is al te erg, dat is al te dramatisch. Ik neig niet zo naar drama, hoewel mijn situatie dat wel rechtvaardigde. De waarheid is dat ze me haatte omdat ik gelukkig was. Ze haatte me omdat ik de liefde vond terwijl de liefde haar had verlaten. Ze haatte me omdat ik een gezin stichtte terwijl zij het hare had verloren. Ze haatte me omdat ik leefde terwijl zij de dood in de ogen keek. En ze kon die gevoelens niet erkennen. Hoe zou iemand kunnen erkennen dat hij zich zo voelde? Daarom kwam het haar beter uit mij te behandelen alsof ik de empathie, het weldoordachte mededogen en de edelmoedigheid, de monterheid en humor die ze haar medemens schonk, niet waard was. Ik was onwaardig. Maar dat is niet waar mijn verhaal begint. En belangrijker nog, dat is ook niet waar mijn verhaal eindigt; zij was niet mijn einde. Toen ze me eenmaal had weggestuurd, had ze geen controle meer over me. Nee. Mijn verhaal begint in Engeland, in Esher, in 1862, lang geleden en heel ver weg van waar ik nu woon.

TWEE

Welnu. Ik ben een openhartige vrouw en ik zal mijn verhaal onomwonden vertellen.

Milady stortte onder het diner in.

Al haar favoriete heren waren er: meneer George Meredith, meneer Alfred Tennyson, meneer Arthur Taylor. Ze zag er prachtig uit met haar glanzend zwarte haren, waartussen de grijze als zilveren draden glinsterden in het kaarslicht, en een van haar Perzische sjaals om haar schouders. Maar lijkbleek, zo bleek dat ik het had kunnen weten. Toen ik eerder die dag haar kamer had betreden, had ze net een zware hoestbui; ze draaide zich om en gebod me weg te gaan. Ze hield vol dat ze zich goed voelde. Sir Duff Gordon zal wel boos op me zijn, omdat ik ben meegegaan in haar bedrog, maar ik wist hoe ze zich verheugde op de avond; ze is de laatste tijd niet sterk genoeg geweest voor soirees. Ze geeft bijna voortdurend bloed op; als ik haar slaapkamer binnenkom, ruik ik de scherpe lucht.

Maar wacht: zo is ze niet, milady, zo is ze in het geheel niet, niet echt. Ze is geen doorschijnende invalide die scheef in haar stoel hangt alsof ze ieder moment dood kan neervallen. Milady is sterk, ze is flink, ze is ontwikkeld en dol op discussies, avontuurlijk, charmant en onderhoudend en groot van ziel. Men neemt nota van lady Duff Gordon. Men herinnert zich haar. Als zij een kamer betreedt, verandert die kamer, de lampen branden feller, het vuur knappert en knispert en de vonken vliegen eraf, dames gaan meer rechtop zitten, mannen nemen een kordatere houding aan en er is altijd wel iemand in het gezelschap die zegt, alsof het absoluut gezegd moet worden: ‘Daar is ze! Lucie!’ Milady is heel geliefd, zelfs bij degenen die gek van haar worden, zelfs bij degenen – haar schoonmoeder bijvoorbeeld – die vinden dat haar gretige geest te mannelijk is en dat ze onmogelijk een goede echtgenote kan zijn.

En ik wist dat ze die dag niet sterk genoeg was om een soiree te houden. Maar ik hield me koest en bleef dicht in haar buurt. Toen ze halverwege de maaltijd begon te hoesten, stapte ik vlak achter Cathy met haar dienblad de kamer binnen. Milady, wier ogen traanden van de poging de hoestbui te bedwingen, gaf me een kleine wenk, een gebaar dat ik meteen begreep. Ik hielp haar weg van de tafel. Niet dat een van die hoge heren door zou hebben dat ze hulp nodig had, hoor. Milady ging fier rechtop staan, glimlachte en zei: ‘Heren, excuseert u mij enkele minuten’, alsof ze werd weggeroepen om toe te zien op iets van huishoudelijke aard. Omdat het duidelijk was dat ze de trap niet op kon, bracht ik haar – niet voor het eerst – naar

de keuken. Ik hielp milady plaats te nemen op een stoel, Kokkie gaf me een doek en ik zette een kom met stomend water op haar schoot.

Het was vreselijk. Het was weer zo'n aanval waarbij ze zo erg hoestte dat het leek alsof haar longen zich zouden losscheuren in een poging haar borst te ontvluchten. Slijm en braaksel met daarin dunne bloederige sliertjes. Ze hoestte aan één stuk door en daarna begon ze te rochelen en werd haar ademhaling zo zwak dat ik dacht dat ze zou flauwvallen, al was het maar om even respijt te hebben. Ze wilde niet dat ik haar behandelde; happend naar adem worstelde milady zich erdoorheen. Na een poosje was de aanval over, en daarmee die smerige hoest. Rillend van de kou, doordat haar lichaamstemperatuur als gevolg van de koorts flink was gezakt, bleef ze nog even zitten. Enkele minuten en een slokje bouillon later was ze weer op de been en stond ze haar sjaal te schikken. Ik liep met haar mee terug naar de eetkamer, waar de gasten inmiddels aan het dessert zaten. Ze wuifde me weg alsof ik haar had lastiggevallen (wat ik niet erg vond) en zei tegen meneer Meredith: 'En, George, wat heb ik gemist?' Toen hij zijn zorgen uitte over haar gezondheid – meneer Meredith lette altijd goed op milady – zei ze: 'Het was Rainey; ze was wakker geworden uit een nare droom en het lukte het dienstmeisje niet haar te kalmeren.' Ik zag dat meneer Meredith haar niet geloofde, maar dat hield hij wijselijk voor zich.

Toen ik later nogmaals naar binnen keek, zat ze een sigaar te roken en haar stelling zo geanimeerd te verdedigen dat geen enkele gast die voor het eerst op bezoek was, geloofd zou hebben dat milady ziek was. Haar echtgenoot, sir Alick, glimlachte en knipoogde naar me alsof hij wilde zeggen: kijk haar nou. Is ze niet geweldig?

Onze eerste reis begon twee jaar geleden, in 1860. Op aandringen van dokter Izod, die met grote stelligheid beweerde dat het klimaat van Esher te guur was voor milady, brachten we de winter dat jaar op het eiland Wight door. Het was een ellendige tijd. Ik vroeg me vaak af of dokter Izod ooit op het eiland Wight was geweest, want het was er droog noch licht noch warm en het leek bovendien in geen enkel opzicht op een oord waar milady genezing zou kunnen vinden. We slopen door de gangen van het smakeloze hotel, dat nog net niet geheel verloederd was, al scheelde het weinig, terwijl milady in bed lag en we hadden allemaal het gevoel, milady inclusief, alsof ze op het punt stond dood te gaan.

De winter daarop scheepten we ons in voor onze eigen odyssee, helemaal naar de meest zuidelijke punt van Afrika en weer terug. Alleen wij tweeën: een dame en haar dienstbode. Voor een groter gevolg was geen geld. De familie Duff Gordon zit altijd krap bij kas, al zegt milady dat ze het iets ruimer hebben gekregen sinds sir Alicks overstap van het ministerie van Financiën naar de belastingdienst in Somerset House, en daarvan kan ik getuigen. Mijn loon

wordt tegenwoordig bijna altijd op tijd betaald. En dus gingen we op avontuur, een schitterend wild avontuur. Ik vond het geweldig op dat schip, ik vond de havensteden geweldig en alle bezienswaardigheden, die naarmate we verder naar het zuiden reisden steeds exotischer werden. Ik vond het het leukst als we ver op zee waren en er geen land te bekennen was, geen bomen, geen gebouwen, geen mensen, alleen water, het schip, mijn mevrouw en ik. ‘Mis je ons huis in Engeland niet?’ vroeg ze me op een dag. ‘De andere bedienden? Het gezelschap?’

Ik glimlachte. Ik kon wel zien dat ze haar gezin miste. ‘Helemaal niet’, zei ik. ‘Ik mis helemaal niets van Engeland.’

Milady lachte. ‘Nou,’ zei ze toen, ‘je bent een wonderlijk schepsel, Sally Naldrett, maar voor mij ben je perfect.’

Ik moest ook lachen, maar om eerlijk te zijn was ik opgelucht dat ik weg was uit Esher, weg van het geroddel en venijn, de andere bedienden, die me te veel op de lip zaten. Ik vond het fijn om op mezelf te zijn, ik vond het fijn om als enige voor milady te zorgen, ik vond het fijn om weg te zijn van de vrouwelijke personeelsleden met hun eisen en de mannelijke met hun nutteloze verwachtingen. ‘Ik zou met alle liefde voor altijd op zee blijven’, zei ik tegen milady.

Maar die tocht, waar ik zo’n immense voldoening uit had geput, had niet aan lady Duff Gordons behoeften voldaan. Al dat reizen over zee, al die duizenden mijlen water, terwijl ze eigenlijk heldere, droge lucht nodig heeft, droge zonnewarmte; eigenlijk zou ze haar longen in de zon te drogen moeten leggen en tot diep in hun binnenste verwarmen, dat is wat ik denk, zodat ze eens en voor altijd kan ophoesten wat haar ziek maakt.

En dus keerden we opnieuw terug naar Engeland, na een heel jaar aan boord van het schip. Voor milady was het weerzien heerlijk. Daar in de Victoriahaven stond haar hele familie: sir Alick, wuivend met een witte zakdoek, haar oudste dochter, mejuffrouw Janet, die tegenwoordig mevrouw Ross heette en hoogzwanger was van haar eerste kind; jonker Maurice, die groot geworden was, bijna dertien; en juffrouw Urania – Rainey – die inmiddels al ruim drie was. Milady stoof het schip af alsof ze een van de leeuwen was die de kapitein benedendeks vervoerde, een leeuw die nu uit zijn kooi werd losgelaten. En ik dacht: O, kijk toch hoe milady haar gezin heeft gemist! Waarom heb ik niet gezien hoe ze haar gezin miste toen we weg waren? Eerst leek het alsof Rainey haar moeder niet meer kende, deze bleke vrouw met de geur van zeezout in haar haren, maar in het rijtuig bleef het meisje onafgebroken staren naar haar moeder, die niet kon ophouden te vertellen over Afrika, krokodillen, olifanten, leeuwen en alle wonderen die we hadden gezien, en na verloop van tijd

liet ze zich van haar vaders knie glijden en klom bij haar moeder op schoot. En toen stopte milady met praten en glimlachte breeduit.

Dat was afgelopen juni. Bij alles wat er in de paar korte weken daarop gebeurde, bleef milady glimlachen tegen juffrouw Rainey. Maar ik kende het oordeel van de dokter al voordat hij het uitsprak: ons jaar in het buitenland had geen genezing gebracht. Ons jaar in het buitenland had niets veranderd. De ziekte heeft lady Duff Gordon stevig in haar greep; ze kwijnt weg, ze raakt uitgeput en dat betekent dat we haar uiteindelijk zullen kwijtraken.

Ik verlang wanhopig naar een oplossing. Iedereen verlangt wanhopig naar een oplossing, maar diep in ons hart weten we dat genezing niet mogelijk is. Ze zeggen het allemaal en ditmaal luider dan voorheen: lady Duff Gordon zal een volgende winter in Engeland niet overleven. Zowel meneer Meredith als dokter Izod heeft het tegen haar gezegd en dokter Quail is uit Londen hiernaartoe gekomen om het milady persoonlijk op het hart te drukken: om in leven te blijven, moet ze vertrekken. Ze moet opnieuw haar geliefde omgeving verlaten, haar grote, gezellige huis vol boeken, folders, papieren en eindeloze luidruchtige en vrolijke discussies; ze moet haar trouwe echtgenoot verlaten en haar dierbare kinderen en naar een oord reizen waar het werkelijk warm en licht en droog is in de vreselijke, donkere maanden november, december, januari, februari en maart; zelfs in april kan het nog bitterkoud en nat zijn in Engeland. Ik had nooit gedacht dat je van het weer, hoe smerig en grauw ook, kon doodgaan, maar een volgende winter zal milady de das omdoen.

Daarom moet ze hier weg. Haar koers is bepaald. En ik moet haar opnieuw vergezellen op haar reizen. Milady en ik gaan naar Egypte.

Ik fluister het nog een keer, dat schitterende woord: Egypte.

Ik ben lady Duff Gordons dienstbode; ik ben dertig, een hoge leeftijd voor een alleenstaande vrouw. Ik vermoed dat ik al enige jaren geleden een oude vrijster ben geworden, al is het precieze moment waarop dat gebeurde, me ontgaan. Ik maak al meer dan tien jaar deel uit van de huishoudelijke staf van de familie Duff Gordon en dat zijn goede jaren voor mij geweest. Daarvóór was het pure armoe. Mijn zus Ellen en ik werden al op heel jonge leeftijd wees; onze ouders, winkeliers in Battersea, kwamen om toen hun trein bij Clapham uit de rails liep. Wij logeerden op dat moment bij onze tante in Esher – onze ouders waren onderweg om ons op te halen – en daar bleven we. Maar tante Clara kon het zich niet veroorloven voor twee extra kinderen te zorgen, of ze wilde het eenvoudigweg niet; ik heb nooit geweten wat dichter bij de waarheid lag, maar ik heb zo mijn vermoedens. Daarom moesten we in de huishouding gaan werken, ik nog datzelfde jaar en Ellen een jaar later. Mijn eerste betrekking was keukenhulp bij een eenvoudige familie in Esher; ik sliep op de grond in de bijkeuken en

mevrouw Hartnell, de huishoudster (tevens kokkin), sliep op de keukentafel. ‘Net als de koningin’, verkondigde ze altijd lachend. Mevrouw Hartnell was een opgewekte, vriendelijke vrouw, die snel en efficiënt kon werken, en ik had het goed in dat huis. Omdat ik snel leerde, verkaste ik naar een ander huis, een tree hoger op de stevige ladder der dienstbaarheid, en daarna, toen de familie Duff Gordon naar Esher kwam en haar intrek nam in het huis dat lady Duff Gordon The Gordon Arms noemde, kreeg ik de kans te solliciteren naar een betrekking in dat huis, dat zo veel luisterrijker was. Ik solliciteerde en werd aangenomen en ik werk er nog steeds.

Ik werk hard, maar milady is een zeer dankbare werkgeefster; alles wat ik voor haar doe, is precies goed, althans, die indruk geeft ze me. Op mijn vrije dag – eens per maand als we thuis zijn, tenzij milady zo ziek is dat ze me niet kan missen – zet ik mijn muts op en neem de trein naar Londen. Milady zegt altijd dat een vrouw van mijn leeftijd het recht heeft in haar eentje naar Londen te reizen en daar ben ik het roerend mee eens. De trein naar Londen, een wandeling door de stad – alleen die woorden al toveren een glimlach van genoeg op mijn gezicht – de herrie, de geuren, de mensen. De trap van het museum in Bloomsbury op, door de tentoonstellingsruimtes, de gangen met glazen vitrines aan weerszijden, langs de giraffe, die zo’n lange nek heeft dat je je eigen nek verrekt als je naar hem opkijkt, langs de messen, munten, kelken en urnen in de overvolle vitrines, tot ik op mijn bestemming ben: de zaal met Egyptische beelden. Ik ga zitten en sluit mijn ogen, zodat ik nog niet te veel zie; ik wil mijn enthousiasme niet bederven door te snel te veel te zien. Ik ben helemaal hierheen gekomen om te kijken en als ik er dan eenmaal ben, kan ik het nauwelijks verdragen. Als ik mijn ogen opendoe, zie ik ze: de farao’s, hun goden, de hiërogliefen, de geheimen van dat oeroude land in steen gecodeerd.

Ik heb een favoriet. De eerste keer dat ik zijn knappe, langwerpige gezicht zag, dacht ik dat het een vrouw was. Maar nee, het was een man, een immense farao. Amandelvormige ogen, zwartomrand als die van een kat; als ik erbij zou kunnen, zou ik met mijn hand zijn wang strelen, zijn lippen en dan zijn enorme kin, zodat ik de stenen botten kon voelen onder de gladde, koele, stenen huid. Ik staar hem aan en hij staart terug. Ik moet om mezelf lachen: hij is de man van mijn dromen.

Ik kom hier al heel lang. Ik weet niet waarom. De andere dienstmeisjes, die het allemaal maar raar vinden, vragen weleens: waarom ga je helemaal naar de stad om in een museum te zitten? De meesten van hen zijn er nooit geweest en zullen hun levensdagen eindigen zonder er ooit te zijn geweest. Ik weet nooit wat ik moet antwoorden. Ik heb het een keer geprobeerd, tegen de kokkin. Ik zei: ‘Omdat het mysterie me aantrekt.’ Ze keek me aan alsof ik een vreemde taal

sprak. En is het geen speling van het lot: mijn bezoeken aan deze zaal door de jaren heen en het feit dat we nu naar Egypte gaan? Een fantastische speling van het lot, dat nu eindelijk eens in mijn voordeel uitvalt.

Na de beeldenzaal ga ik de vitrines met mummies bekijken. Deze zaal brengt me in verwarring, hoewel ik er ook door aangetrokken word. Ergens vind ik het niet netjes om de doden uit hun graftombes te halen en tentoon te stellen, maar toch kan ik mijn ogen er niet van afhouden. Ik ben even opgewonden en nieuwsgierig als het eerste het beste schooljochie, en er is daar bijna altijd wel een meute dringende schooljochies. Ik sta stil, als een palmboom in de buiten zijn oevers getreden Nijl, terwijl zij om me heen wervelen. Ik staar naar de opschriften bij de vitrines en probeer de informatie te ontcijferen: Thebe, vrouw, circa achtentwintig jaar oud. O, denk ik, maar ietsje jonger dan ik.

Een keer werd ik in de mummiezaal aangesproken door een man: hij had zelf ook een gezicht als een lijk en ik schrok zo van zijn verschijning dat ik niet hoorde wat hij zei en evenmin in staat was antwoord te geven. Hij zal me wel voor een imbeciel gehouden hebben of voor een buitenlander of beiden. Ik ben niet gewend om door mannen te worden aangesproken, in ieder geval niet door mannen die ik niet ken. Misschien was hij zelf wel een buitenlander, een Egyptenaar met heimwee, die naar zijn landgenoten kwam kijken. Misschien wilde hij iets van me. Ik weet het niet; ik ben weggelopen.

Als ik uitgekeken ben in de Egyptische zalen van het museum – alsof ik daar ooit uitgekeken zal zijn! – loop ik via Covent Garden weer naar het station Charing Cross en ga terug naar Esher. Terug naar The Gordon Arms. Terug naar milady.

Lady Duff Gordon. Lucie. Hoewel ik haar natuurlijk niet bij haar voornaam noem. Maar het is een mooie naam, Lucie, mooi en voornaam, absoluut het tegenovergestelde van mijn naam: Sally. Saai. Simpel. Net een hondennaam, zei ik toen we klein waren altijd tegen mijn zusje Ellen, die dan begon te giechelen. Een dienstbodennaam.

Er bestaat een portret van milady. Het lijkt echt op haar. Niet hoe ze er nu uitziet, nu ze mager en grijs is, maar hoe ze vroeger was, de echte lady Duff Gordon. Toen meneer Henry Phillips het schilderde, logeerde hij bij ons in The Gordon Arms. Hij had zijn knie gebroken bij een val van de trap op het Waterloo Station en was tijdens zijn herstel aan huis gebonden. ‘Henry verveelt zich’, hoorde ik milady tegen sir Alick verklaren; hij had haar een briefje geschreven waarin hij zijn beklag deed. (De vrienden van milady schreven haar altijd als ze zich ergens over wilden beklagen. ‘Half Londen neemt jou in vertrouwen’, zei sir Alick vaak.) ‘Laten we hem vragen hier te komen logeren.’

Meneer Phillips stelde zijn doek met behulp van katrollen en touw zodanig op dat hij milady kon schilderen terwijl hij met zijn been omhoog op de bank lag; hij rinkelde met een belletje als ze verse thee en koekjes wilden, en dat gebeurde nogal eens. Hun geroddel en gelach galmden door het hele huis en de andere dienstboden en ik kibbelden over wie er aan de beurt was om het dienblad naar binnen te brengen. Toen het portret tentoon werd gesteld in de Royal Academy, gingen milady en sir Alick erheen om het te bezichtigen en ze vonden het grappig, vertelde milady me later, ze vonden het allebei grappig haar zo vereeuwigd te zien. ‘Maar ik was ook geschokt, Sally,’ zei milady de volgende dag bij het ontbijt tegen me, ‘het was alsof meneer Phillips diep in mijn ziel had gekeken.’ Ze zweeg.

‘Je bent een meesterwerk’, had sir Alick gezegd.

‘Ik ben een gezellige dikkerd. Het was gênant om zo gezien te worden: gapend naar mezelf; alsof je in het openbaar in de spiegel staat te staren. Wat een ijdelheid.’ Maar iedereen kon zien dat ze het leuk vond.

En nu hangt het in de salon en iedere keer als we er langslopen, werpen we er een blik op, en af en toe zie ik milady ernaar kijken en dan is het net alsof ze denkt: ja, dat ben ik. Dat ben ik echt. Gezond, jong en vol leven en levenslust.

Ditmaal doet niemand alsof het verlaten van huis en haard iets tijdelijks is. Milady’s enige zoon, Maurice, gaat naar Eton, de baby, mejuffrouw Rainey, naar milady’s tante Charlotte, en sir Alick gaat bij meneer Taylor in Londen logeren, waar hij dichterbij zijn kantoor is. Als iedereen ergens anders zit, is The Gordon Arms niet langer nodig, daarom hebben ze de huur opgezegd. Vertrekken is een heel andere onderneming als je geen huis meer hebt om naar terug te keren. Er is een hoop werk rond het leegruimen van het huis en het inpakken van de bagage van de kinderen. Milady en ik zijn allebei blij met het werk; het leidt onze gedachten af van het afscheid dat iedere dag naderbij komt.

Milady’s oudste kind, mejuffrouw Janet, ofwel mevrouw Ross – ik ben nog niet echt gewend aan haar nieuwe naam, hoewel ‘mevrouw’ inderdaad goed bij haar past – is er ook en helpt mee. Dit is een foutje in de planning. Kokkie moppert altijd dat mejuffrouw Janet milady niet waardeert. ‘Nu niet en nooit niet’, zegt ze. ‘Al sinds ze klein was, is dochterlief teleurgesteld in mama, alsof milady niet aan haar verwachtingen heeft voldaan. Ik heb nog nooit zoiets meegemaakt!’ zegt Kokkie terwijl ze afkeurend haar hoofd schudt. En ze heeft gelijk: mevrouw Ross zou liever zien dat milady conventioneeler was. Dat moeder en dochter zo weinig mogelijk met elkaar van doen hebben, lijkt me verstandig; ze hebben hoe dan ook weinig met elkaar gemeen.

Milady regelt het verkeer vanaf de canapé, maar ze is weer zo verzwakt dat ik probeer haar het werken te beletten. Mevrouw Ross is heel goed in het weggooiden van dingen en nu we aan het inpakken zijn, wordt duidelijk dat het huis tot de nok toe vol staat met dingen die niemand wil. ‘Waarom bewaart u al die rotzooi toch, mama?’ vraagt mejuffrouw Janet; kasten vol gebarsten en gebroken servies, linnengoed dat zo versleten is dat het niet meer versted kan worden. En dan knikt mijn mevrouw en maakt een gebaar met haar hand alsof ze wil zeggen: gooi het allemaal maar weg. Het is schokkend zo’n degelijk huishouden als dit zo onttakeld te zien; kennelijk omringen we ons voortdurend met allerhande rommel en troep waarvan we op enig moment zeker meenden te weten dat we die nodig hadden. Zelfs de boeken lijken niet langer de moeite waard om te bewaren, al hebben we milady’s eigen werk, de veertien romans en historische verhalen die ze beroepsmatig uit het Frans en Duits heeft vertaald, in dozen gestopt, die we bij sir Alicks bezittingen hebben gezet. Het tekende milady dat ze besloot deze boeken niet mee te nemen naar Egypte. ‘Nieuwe bezems vegen schoon’, zei ze tegen me. Mevrouw Ross is getrouwd met Henry Ross, een bankier, een ‘handelsman’ in mevrouw Ross’ eigen woorden, en ze wonen in Egypte, in Alexandrië, een grote stad aan de monding van de Nijl, een gegeven dat milady heeft gesterkt in haar besluit naar Egypte te gaan. Maar aangezien de mediterrane zeelucht in Alexandrië niet droog genoeg is voor milady’s welzijn zullen we ons daar niet vestigen. ‘Alexandrië is te vochtig voor u,’ zegt mevrouw Ross, ‘te benauwd.’ Ik ben ervan overtuigd dat ze opgelucht is. Mijn zus Ellen is de dienstbode van mevrouw Ross en ze is nu met mevrouw Ross hier bij ons in Esher, waar ze mij helpt het huis leeg te ruimen. ‘Alex is best een aardige stad,’ zegt Ellen, ‘het lijkt wel wat op Marseille, maar dan smeriger. Er wonen nog andere Engelsen en andere Engelse dienstboden.’ Dit zegt ze om mij gerust te stellen, maar ik hoef niet gerustgesteld te worden. Ellen brengt samen met de familie Ross de zomer in Engeland door; aangezien mevrouw Ross in de herfst hier zal bevallen, zullen milady en ik lang voor hen in Egypte aankomen. Maar het doet me hoe dan ook deugd dat er over een poosje twee Naldretts tegelijk in Egypte zijn. Mijn zus en ik hebben een aantal jaren samen bij de Duff Gordons in huis gewoond en sinds mejuffrouw Janet is getrouwd, mis ik haar nabijheid.

Het is niet aan mij commentaar te leveren op milady’s diepste gevoelens, maar ik kan zien dat ze zwaar terneergeslagen is door de ontmanteling van haar huishouding, haar gezin. De artsen hebben verklaard dat na twee jaar Egypte – twee jaar! – er misschien enige verbetering in haar gezondheid zal optreden. Ieder afscheid is even pijnlijk als het vorige en voor milady is het zowel een lichamelijke als een emotionele pijn; het tast haar conditie aan, waardoor haar hoest verergert. ‘Wanneer zal ik mijn kinderen weerzien?’ verzucht ze, meer tegen zichzelf dan

tegen mij, als we een lijst opmaken van de enorme, wankelende stapels dozen en koffers die gereedstaan voor transport. ‘Zal Rainey me nog herkennen?’ Omdat ik geen idee heb wat ik daarop moet antwoorden, zeg ik zacht: ‘Niet piekeren, niet tobben.’ Maar de woorden klinken zelfs mij hol in de oren.

Op de overgebleven bedienden na is hier niemand om mij het allerbeste te wensen en omdat we ons allemaal even bezwaard voelen, heeft niemand de behoefte of het verlangen om officieel afscheid te nemen. Zij verliezen hun werkgever en daarmee hun werk. Maar ik niet. Ik heb een geheim: voor mij is dit afscheid iets vreugdevols. Ik laat Esher achter me. Ik laat het huis en de mensen die er wonen en werken achter me. Het is bijna alsof ik mezelf achterlaat, mijn eigen vertrouwde ik.

Niets bindt mij hier. O, ik ben dol op Esher, ik ben dol op Kokkie en op Cathy en op Esther, die in het chique huis verderop in de straat werkt. Zoals iedereen altijd zegt: Engeland in de lente is een lust voor het oog, en ik zal mijn uitstapjes naar de stad en het museum zeker missen. Maar het reizen met milady heeft in mij een verlangen naar de wijde wereld gewekt. Mijn leven in The Gordon Arms is heel beperkt. Mijn voornaamste zorg bestaat uit het mijden van mensen, het mijden van gesprekken. Niet dat ik me geneer of verlegen ben, verre van dat. Het mijden van mensen: om precies te zijn, het mijden van mannen. Mannen willen altijd iets van je, ze stellen eisen, ze lopen je voor de voeten, zoals die man in de mummiezaal van het museum in Bloomsbury, ze dringen zich aan me op. Maar een dienstbode moet trouw zijn aan haar mevrouw; een dienstbode trouwt niet. En als ze onverhoopt toch trouwt, blijft ze geen dienstbode. Maar ik heb er geen enkele behoefte aan milady in de steek te laten.

Ik was eerder vandaag bezig met milady’s reisuitlet; ik wil dat haar kleren perfect in orde zijn voordat we vertrekken. Doordat ze de hele zomer is blijven afvallen – Kokkies pogingen om haar te laten aankomen zijn helaas mislukt – moet er heel wat worden ingenomen en vermaakt. Laura, een jong dienstmeisje, hielp me daarbij. Ze was pas een paar maanden in dienst, maar nu al onderwerp van veel geroddel en gissingen, het soort praatjes dat ik mijn hele leven heb proberen te vermijden, het soort praatjes dat ik niet zal missen als ik weg ben. Het was een babbelkous en ik luisterde amper naar haar.

‘Ben je niet bang?’

‘Hè? Wat zei je?’

‘Ben je niet bang?’

‘We zijn al eerder op reis geweest, milady en ik.’

‘Maar niet om ergens te gaan wonen. Niet om in zo’n vreemd land te gaan wonen’, zei Laura.

‘Ik ben niet bang.’

‘Het zou niets voor mij zijn.’

‘Jij hebt je avontuurtjes liever in de steeg hierachter’, zei ik. Ik bedoelde het luchtig, maar het meisje keek me geschrokken aan en barstte tot mijn schaamte in snikken uit.

‘Ik wist het niet’, zei ze.

‘Wat wist je niet?’

‘We maakten alleen maar een beetje lol, ik wist niet dat het zulke ...’ – het kostte haar moeite het juiste woord te vinden – ‘gevolgen zou hebben.’

Ik legde mijn arm om haar tengere schouders en we gingen op bed zitten. Het was milady’s bed, maar ik wist dat ze dat gezien de omstandigheden niet erg zou vinden. Ik liet Laura huilen en klopte haar op de rug. ‘Wat is er gebeurd?’ vroeg ik, maar eigenlijk wist ik het al.

‘Ik ben ... O.’ Ze keek me met een diepe blos op haar gezicht aan.

‘Is hij bereid met je te trouwen?’ Ik bespaarde haar de vernedering te moeten zeggen wie het was.

Ze schudde haar hoofd. ‘Hij is weg.’

‘Weg? Waarheen?’

‘Ik weet het niet’, zei ze. ‘Het is te laat. En nu het huis dichtgaat, zal hij me nooit kunnen vinden.’

Toen ik me realiseerde in wat voor een hachelijke situatie ze zich bevond, liep er een nauwelijks te bedwingen huivering over mijn rug. ‘Een hachelijke situatie’ was nog te mild uitgedrukt, een ramp was het. Hoe moest ze een andere dienstbetrekking vinden? En als ze al een andere dienstbetrekking vond, hoe kon ze die houden als de baby kwam? Hoe moest ze zich in leven houden? Ik keek naar haar en zag mezelf; dat is precies de reden waarom ik blij ben uit Esher weg te gaan; dat is precies de reden waarom ik blij ben uit Engeland weg te gaan. ‘Laten we met milady gaan praten’, zei ik.

‘O nee,’ zei het meisje, ‘dat kan ik niet, ik ...’

‘Je moet lady Duff Gordon alles vertellen. Ze helpt je wel. Ze laat je echt niet aan je lot over. Kom.’ Ik trok haar omhoog. ‘Kom mee.’ Ik gaf Laura een van de schone linnen zakdoeken van milady en nam haar mee naar beneden, naar milady.

Het is niet zo dat ik bezwaar heb tegen mannen. Het is niet zo dat ik bezwaar heb tegen het huwelijk. Ik heb heus wel aanzoeken gehad, te veel om op te noemen zelfs. En een paar daarvan kwamen van mannen in wier armen ik best had willen vallen. ‘Je bent een schoonheid’, zeggen ze, en dan beschrijven ze mijn huid, mijn haar, mijn figuur. Alsof ik nooit in de spiegel heb gekeken. En onder hen waren knappe, niet onbemiddelde mannen: George Dawson, de kuiper, en Robert Smith van de brouwerij. Maar ik heb ze afgeslagen. Ik

kan haar niet in de steek laten; milady heeft me meer nodig dan zij. Ik kan haar niet in de steek laten. En bovendien, als ik met George Dawson trouwde en lieve baby's van hem kreeg, zou ik dan iets van de wereld zien, zoals nu met milady?

En zo nemen we een voor een van iedereen afscheid: vaarwel, vaarwel, vaarwel. Voor milady zijn Sarah Austin, haar geliefde moeder, en de andere lady Duff Gordon, sir Alicks moeder, er. En meneer Meredith, meneer Tennyson, meneer Taylor en alle goede, trouwe vrienden van milady. En haar kinderen. Sir Alick vergezelt ons op het eerste deel van de reis; het afscheid van hem zal het laatste en zonder enige twijfel het moeilijkste zijn voor milady.

Op 20 augustus vertrokken we naar Eaux Bonnes. We hadden gehoopt dat het nog een tijdje warm en zonnig zou zijn in de Franse Pyreneeën, maar toen we aankwamen was het al fris en, wat erger was, het regende. Milady schreef aan haar moeder: *Het goede water van Eaux Bonnes klettert allemaal uit de lucht.* Ze werd vrijwel meteen ziek. Aangezien ze al zwak was en door het reizen nog verder verzwakte, was regenachtig weer ongewenst, schadelijk zelfs. Ik deed alles wat ik kon om het haar zo aangenaam mogelijk te maken, maar de koorts en het bloedspuwen kwamen niettemin terug. Ik zorgde er goed voor milady en sir Duff Gordon zo veel mogelijk met elkaar alleen te laten, omdat ik wist dat ze heel lang niet samen zouden zijn, maar sir Alick was rusteloos en nerveus, hij moest binnenkort terug naar zijn werk in Londen en maakte zich zorgen om zijn vrouw en de reis die ze voor zich had. Milady was al heel lang ziek, maar ergens verwachtte sir Alick nog altijd dat ze op een goede dag weer de oude zou zijn en even extravagant als vroeger. Ik kon het aan hem zien en ik voelde het zelf ook zo; iedereen die haar kende, had datzelfde gevoel. En toen ze niet beter werd, steeds maar niet beter werd, reageerde sir Alick met een soort onderdrukte verbijstering en afschuw, die hij voor zijn vrouw verborgen trachtte te houden, maar die voor mij en iedereen die er niet blind voor was, maar al te zichtbaar was.

Uiteindelijk was milady voldoende op krachten om van Eaux Bonnes door te reizen naar Marseille, waar zij en sir Alick ten slotte afscheid van elkaar namen. Op het station probeerde ik niet mee te luisteren, ik probeerde mezelf af te sluiten van het afscheidstafereel en zo veel mogelijk afstand te houden, maar uiteindelijk viel er weinig te beluisteren.

'Dag, Alick', zei milady.

'Dag, lief', antwoordde sir Alick.

En toen liep hij weg, stapte in de trein en zwaaide en ik zag hoe milady zich vermande, zoals ze al heel vaak had gedaan. Wij reisden door naar de havenstad Livorno in Italië, waar het aanmerkelijk warmer was en milady haar ledematen kon strekken in de zon. We moesten een paar dagen wachten tot de Byzantine, het stoomschip waarop we passage hadden geboekt naar

Alexandrië, zou vertrekken. Tegen die tijd voelde milady zich al een stuk beter. Ze is heel anders dan alle andere zieken die ik ooit heb meegemaakt; als ze zich goed voelt, lijkt ze heel vitaal en jeugdig en dan kan ik niet geloven, dan kan niemand geloven dat de ziekte haar na verloop van tijd weer zal vellen, haar weer zal dwingen haar stoel en haar bed op te zoeken. Dat gebeurt echter wel, dat gebeurt altijd. Maar in Livorno voelde ze zich goed en was ze opgewekt, wat goed uitkwam, want zowel milady als ik weet dat Italianen, ten onrechte, geloven dat de kwaal waaraan zij lijdt besmettelijk is. Dat soort patiënten wordt geweerd uit hun kuur- en herstellingsoorden. Daarom moet ze er goed uitzien en doen alsof ze gezond is, ook al is ze dat niet.